

7. HA PY3., ф.Р.314, оп 7., д.182, л.1
8. HA PY3., ф.Р.314, оп 7., д.169, л.96.
9. HA PY3., ф.Р.314, оп 7., д.182, л.88
10. HA PY3., ф.Р.314, оп 7., д.182, л.88
11. HA PY3., ф.Р.314, оп 7., д.169, л.98
12. HA PY3., ф.Р.314, оп 7., д. 169, л.98
13. HA PY3., ф.Р.314, оп 7, д.169, л.109
14. HA PY3., ф.Р.314, оп.7, д.169, л.96
15. HA PY3., ф.Р.314, оп 7, д.169, л.106

**VOYAGA YETMAGANLAR O‘RTASIDA HUQUQBUZARLIK VA
JINOYATCHILIKNING OLDINI OLISHDA PROFILAKTIK
FAOLIYATNI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI**

Farg‘ona shahar Ichki Ishlar Boshqarmasi Tezkor qidiruv xizmati,

Jinoyat qidiruv bo‘limi tezkor vakili katta letenant

Xasanova Rashidaxon Nabijon qizi

Tel: +998997601798

Email: Xasanovarashida1798@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarlik va jinoyatchilikning vujudga kelishiga ta’sir etuvchi omillar hamda ularning oldini olishning tashkiliy-huquqiy asoslari tahlil qilingan. Shuningdek, profilaktika subyektlarining o‘zaro hamkorligi va ushbu faoliyat samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: voyaga yetmaganlar, huquqbuzarlik, jinoyatchilik, profilaktika, ichki ishlar organlari, yoshlar siyosati, huquqiy tarbiya.

Abstract

This article examines the state of juvenile delinquency within the system of internal affairs bodies of Uzbekistan during the years of independence, as well as the causes of its emergence. In addition, the article proposes measures aimed at preventing and eliminating juvenile delinquency.

Keywords: juveniles, crime, offense, prevention, internal affairs, law, legal system.

Аннотация

В данной статье рассматривается состояние преступности среди несовершеннолетних в системе органов внутренних дел Узбекистана в годы независимости, а также причины её возникновения. Кроме того, в статье представлены предложения по профилактике и устранению преступности среди несовершеннолетних.

Ключевые слова: несовершеннолетние, преступность, правонарушение, профилактика, органы внутренних дел, закон, право

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Voyaga yetmaganlar ishlari bo‘yicha komissiyalar faoliyatini takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi (2011 yil 17 yanvar qarorida⁷⁰ belgilanganidek, voyaga yetmaganlar ishlari bo‘yicha idoralararo komissiyalar – O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, Toshkent shahar, viloyatlar, shahar, tuman hokimliklari huzurida voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning oldini olish maqsadida tuzilgan, o‘z faoliyatini jamoatchilik asosida amalga oshiruvchi organlar hisoblanadi.

Voyaga yetmaganlar orasida nazoratsiz qolish, qarovsizlik, huquqbuzarlik va jamiyatga zid xatti-harakatlarning oldini olish maqsadida maxsus komissiyalar tashkil etiladi. Ular ushbu holatlarga sabab bo‘layotgan omillarni aniqlash, mavjud salbiy sharoitlarni bartaraf etish hamda bolalarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bilan shug‘ullanadi. Shuningdek, ijtimoiy xavf ostida bo‘lgan voyaga

⁷⁰ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2011. – №3. – 23-м.

yetmaganlarni aniqlab, ularni ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya qilish bo‘yicha tegishli davlat organlari va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda ish olib boradi.

Tuman va shahar hokimliklari huzuridagi voyaga yetmaganlar ishlari bo‘yicha idoralararo komissiyalar bilan profilaktika inspektorlari ham faol hamkorlik qiladi. Bu tizim yoshlar muammolarini erta aniqlash va ularni bartaraf etishda muhim ahamiyatga ega.

Davlat va jamiyatning eng katta tayanchi — bu o‘sib kelayotgan yosh avlodidir. Har bir davlatning kelajagi, barqaror rivojlanishi va taraqqiyoti aynan yoshlarning bilim darajasi, ma’naviy yetukligi, intellektual salohiyati va tarbiyasiga bog‘liq.

Mustaqillikka erishgan dastlabki yillardan boshlab yurtimizda yoshlarning siyosiy, ijtimoiy, ma’naviy va huquqiy ongini oshirish, ularni zamonaviy demokratik jamiyat qurishga qodir barkamol shaxs etib tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan.

Bu borada mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “Biz O‘zbekistonni rivojlangan mamlakatga aylantirishni maqsad qilib qo‘ygan ekanmiz, buning uchun, avvalambor, tashabbuskor islohotchi bo‘lib maydonga chiqadigan, strategik fikr yuritadigan, bilimli va malakali yangi avlod kadrlarini tarbiyalashimiz zarur”⁷¹ ekanligi ta’kidlab o‘tgan.

O‘zbekiston Respublikasining 2016 yil 14 sentyabrdagi “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi O‘RQ-406-son qonuni⁷² yangi tahrirda qabul qilinganligi va mamlakatimizda so‘ngi yillarda yoshlar siyosati o‘ta dolzarb masalaga aylanganligi fikrimizning yaqqol dalili bo‘ladi. Mazkur Qonun 14 yoshdan 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlarga oid davlat siyosatining asosiy negizini belgilab beradi. Darhaqiqat, aholisining 40 foizini 18 yoshgacha bo‘lgan bolalar, 64 foizini

⁷¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.
<https://uza.uz/uz/posts/25-01-2020>.

⁷² Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016.— № 37.— 426-м.
<https://lex.uz/docs/3026246>.

esa 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlar tashkil qilayotgan mamlakatimizda yoshlar siyosati davlatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Dunyoning turli mintaqalarida tahdidlar va devitsiya holati kuchaygan xozirgi davrda, voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining oldini olish, yosh avlodni nosog‘lom muhit, yot g‘oya va salbiy illatlar ta’siridan himoya qilish, ularda bunday tahdidlardan ogoh va hushyor bo‘lib yashash immunitetini shakllantirish, qarovsiz qolgan va ota-onasi uzoq muddatga chiqib ketgan bolalar tarbiyasiga alohida e’tibor qaratish, bu borada profilaktik mexanizmlarni takomillashtirish zaruratini vujudga keltirmoqda.

BMTning Bosh Assambleyasi tomonidan 1989 yilda qabul qilingan “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiyada hamda O‘zbekiston Respublikasining 2010 yil 29 sentyabrdagi “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to‘g‘risida”gi qonunining 3-moddasi⁷³da mazmunida voyaga yetmagan – o‘n sakkiz yoshga to‘lmagan shaxs sifatida tushunchalar belgilab qo‘yilgan⁷⁴.

Bir qator yuridik adabiyotlarda voyaga yetmaganlar huquqbuzarligi turli rakurslardan o‘rganilgan va atroflicha yoritilgan, lekin voyaga yetmaganlar huquqbuzarligining sabablari xususida yagona yondashuvlar mavjud emas. Shu sababli kriminologiya fani hamda huquq-tartibotni saqlash amaliyotida dolzarb masalalaridan biri bo‘lib kelmoqda⁷⁵.

Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining oldini olishda, ularga imkon bergan shart-sharoitlar va sabablarini, o‘ziga xos jihatlarini ilmiy nuqtai nazardan o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega⁷⁶.

⁷³ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2010.– № 39.– 341-м. <https://lex.uz//1685726>.

⁷⁴ Temirova M.M. “Ichki ishlar profilaktika inspektorlarining jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta’minlashda asosiy vazifalari va funksiyalari” Fardu. ilmiy xabarlar- 2023 /№6 . (mahalliyOAK)

⁷⁵ Джурсева Н. Вояга етмаган шахсларни ғайриижтимоий ҳатти-ҳаракатларга жалб этишининг сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитлар // Вояга етмаганларнинг ишларини юритиш масалалари: мавзусидаги илмий-амалий конференция масалалари тўплами. -Т., 2012. -Б. 118.

⁷⁶ Антонян Ю.М. Причины преступного поведения. –М., 1992. –С. 114.

Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining kelib chiqish sabab va omillarini quyidagicha tasniflash mumkin:

1. Oiladagi nosog‘lom ma‘naviy-ruhiy muhit. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligi, eng avvalo oiladagi nosog‘lom ma‘naviy-ruhiy muhitning mavjudligi bilan bog‘liq bo‘ladi.

Rossiyalik olim Yu.M.Antonyanning fikricha, voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining asosiy sabablaridan biri – ota-onaning farzandga mehr qo‘ymaganligi va tarbiyasiga e‘tiborsizligidir. Shaxsning bolalikda mehr-muruvvatdan mahrum qilinishi uning ruhiyatida bezovtalik, qo‘rqinch, nafrat kabi hissiyotlarni shakllantiradi. Bu hissiyotlar ongsiz ravishda qayd etib boriladi va murosasiz xulq-atvorning, jumladan, uning eng ashaddiy ko‘rinishi oilada zo‘ravonlikning paydo bo‘lishiga olib keladi⁷⁷.

Psixolog I.E.Klotniyek oilaviy janjallar va nizolar salbiy emosional reaksiyalarni keltirib chiqaradi va oiladagi psixologik muhitni buzadi deb ta‘kidlaydi³.

Huquqshunos olim F.Taxirovning fikricha, oilaviy munosabatlardagi nizo va kelishmovchiliklar, jismoniy zaiflik, ruhiy qiyinchiliklar ham shaxsda g‘ayriaxloqiy hulq-atvor shakllanishiga ta‘sir ko‘rsatadi⁷⁸.

Darhaqiqat, oiladagi muhit ota-ona o‘z ma‘suliyatlarini his qilishi bilan barqaror bo‘ladi. Chunki ota-ona farzand uchun ham murabbiy, ham komil inson tarbiyachisidir. Inson hulq-atvorining shakllanishi, ko‘p jihatdan oiladagi muxit, ota-ona yoki oila a‘zolar o‘rtasidagi munosabatga bog‘liq bo‘lib, bolalarning kattalarga taqlid qilishi ana shular asosida rivojlanib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2011. – №3. – 23-м.

⁷⁷ Клотниекс И.Э. Психология в семье. – М., 1991. – С 30-31.

⁷⁸ Тахиров Ф. Ўзбекистон Республикаси қонуни бўйича жинсий жиноятлар учун жавобгарлик муаммолари: юрид. фан. док-ри. дисс-я. –Т., 2007. –Б. 276.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <https://uza.uz/uz/posts/25-01-2020>.
3. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016.– № 37.– 426-м. <https://lex.uz/docs/3026246>.
4. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2010.– № 39.– 341-м. <https://lex.uz/ /1685726>.
5. Temirova M.M. “Ichki ishlar profilaktika inspektorlarining jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta’minlashda asosiy vazifalari va funksiyalari” Fardu. ilmiy xabarlar- 2023 /№6 . (mahalliyOAK)
6. Джураева Н. Вояга етмаган шахсларни ғайриижтимоий ҳатти-ҳаракатларга жалб этишнинг сабаблари ва унга имкон берган шарт-шароитлар // Вояга етмаганларнинг ишларини юритиш масалалари: мавзусидаги илмий-амалий конференция масалалари тўплами. -Т., 2012. -Б. 118.
7. Антонян Ю.М. Причины преступного поведения. –М., 1992. –С. 114.
8. Клотниекс И.Э. Психология в семье. – М., 1991. – С 30-3

O‘ZBEKISTON SSRNING 1970-1980-YILLARDAGI EKOLOGOIK HOLATI VA UNING AHOLI SALOMATLIGIGA TA’SIRI.

Azimova Maftuna Muhammadaminovna

Qo‘qon universiteti o‘qituvchisi

[Tel:+998888116757](tel:+998888116757)

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston SSRning 1970-1980-yillardagi ekologoik holati va uning aholi salomatligiga ta’siri to‘g‘risidagi ma’lumotlar aks ettirilgan. Shunindek, maqolada 1970–1990-yillarda g‘o‘zaga ishlov berishning kimyoviy usullaridan keng foydalanilganligi, buning oqibatida mahalliy aholi orasida turli kasalliklarga chalinish holatlari ortib borganligi to‘g‘risidagi ma’lumotlar mavjud.